

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
281-46/17
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 22654 датум: 08. 06. 2017. г.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА ПРЕМА ЗАДРЖАНИМ
ЛИЦИМА

Извештај о праћењу поступања према задржаним лицима у Казнено-поправном заводу у Ћуприји

Београд, април 2017. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (*у даљем тексту*: НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица "Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре", која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Група 484, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународна мрежа помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен 29. јануара 2016. год. у "Сл. гласнику РС".

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Казнено-поправни завод у Ћуприји
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	25. април 2017. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови Националног механизма за превенцију тортуре, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака ("Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/11)
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ВРСТА ПОСЕТЕ	редовна, по Плану посета за 2017. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена управи Казнено-поправног завода у Ћуприји телефонским путем
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: Јелена Унијат, <i>Заштитник грађана / НПМ</i> Чланови тима: Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана / НПМ</i> Јелена Самарџић, <i>Заштитник грађана / НПМ</i> Јелена Јелић, <i>Заштитник грађана / НПМ</i> Проф. др Драган Јечменица, <i>специјалиста за судску медицину</i> Доц. др Снежана Павлекић, <i>специјалиста за судску медицину</i>

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Службеници Казнено-поправног завода у Ћуприји и полицијски службеници Полицијске управе у Јагодини су остварили сарадњу са члановима тима НПМ и омогућили им ненадзиран разговор са лицем којем је одређено задржавање⁴ и приступ просторијама у којима борави (спаваоници и шеталишту).

ТОК ПОСЕТЕ

НПМ је 25. априла 2017. године обавио редовну посету Казнено-поправном заводу у Ћуприји, ради праћења поступања према лицима лишеним слободe која се налазе у овом Заводу. Приликом обиласка одељења притвора утврђено је да се у Заводу налази и лице коме је Полицијска управа у Јагодини одредила задржавање, па су чланови тима са овим лицем обавили разговор, без присуства службеника, остварили увид у документацију коју је лице држало код себе и обишли просторије у којима борави.

⁴ Задржавање осумњиченог из чл. 294. Законика о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14).

1. ПРОСТОРИЈЕ И УСЛОВИ БОРАВКА

Лица којима је Полицијска управа у Јагодини одредила задржавање се смештају у једну од спаваоница у главној згради Казнено-поправног завода у Ћуприји, заједно са притвореницима. Иако је приликом претходне посете Заводу у циљу праћења поступања према задржаним лицима⁵ НПМ добио информације да је у завршној фази формирање наменске просторије за полицијско задржавање, која представља засебну грађевинску целину, независну од притворске јединице, уз коју је изграђена и кућица у стаклу за дежурног полицијског службеника, затечено задржано лице је било смештено у оквиру одељења притвора и спаваоницу је делио са више притвореника.

1.

УТВРЂЕНО

У Казнено-поправном заводу у Ћуприји лица којима је одређено задржавање се смештају у спаваонице заједно са притвореницима.

РАЗЛОЗИ

Различите категорије затвореника треба да буду смештене у одвојене институције или делове институција, узимајући у обзир њихов пол, старост, криминални досије, правни основ за њихово лишење слободе и потребе њиховог третмана.⁶

Полицијски службеници задржавају лице у службеним просторијама полиције за задржавање или у за то одређеним просторијама надлежних органа правосуђа. Ако је лице задржано у просторијама органа правосуђа мора бити физички одвојено од притворених лица и лица која су на издржавању казне.⁷

Уколико се лице задржава у просторијама правосудних органа оно мора бити физички одвојено од других притворених лица или лица која су на издржавању казне.⁸

ПРЕПОРУКА

У Казнено-поправном заводу у Ћуприји лица којима је одређено задржавање ће се смештати у посебне спаваонице, одвојено од притворених лица и лица која издржавају казну затвора и током боравка у Заводу ће бити физички одвојена од ових лица.

Материјални услови смештаја у Казнено-поправном заводу у Ћуприји су описани у Извештају о посети овом Заводу.⁹ У наведеном Извештају су утврђени недостаци у погледу обезбеђења приватности у заједничком купатилу, стања санитарних уређаја, величине појединих спаваоница и вентилације.

Задржана лица бораве у Заводу са сличним режимом дневних активности као и притворена лица. Уколико је потребно, омогућена им је исхрана која се спрема у Заводу за остала лица лишена слободе, као и боравак на свежем ваздуху.

⁵ Извештај о посети Полицијској управи у Јагодини бр. 71-26/12 од 28. марта 2012. год.

⁶ Стандардна минимална правила Уједињених Нација за поступање са затвореницима (Нелсон Мендела правила), усвојена Резолуцијом Генералне Асамблеје од 17. децембра 2015. год, прав. 11. ст. 1.

⁷ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 54/06), чл. 28. ст. 2.

⁸ Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима 01 бр. 7989/12-10 од 10. децембра 2012. год, чл. 2. ст. 2.

⁹ бр. 281-33/17 од 07. јуна 2017. год.

За време док се лице налази у Заводу ту је стално присутан и један полицијски службеник, који је задужен да прати и обезбеђује лице. Он се налази у дежурној канцеларији Службе за обезбеђење, у непосредној близини спаваоница.

2. РАЗГОВОР СА ЗАДРЖАНИМ ЛИЦЕМ И УВИД У ДОКУМЕНТАЦИЈУ

Задржано лице је члановима тима навело да је ухапшен код куће због сумње да је учинио кривично дело насиље у породици и да је доведен у Завод ноћ пре посете НПМ. Према његовим наводима, пре смештаја је имао лекарски преглед у општој болници, коме је присуствовала и полицијска службеница која га је ухапсила. Задржани код себе није имао извештај о лекарском прегледу.

2.

ПРЕПОРУКА

Полицијска управа у Јагодини ће обезбедити да приликом лекарских прегледа задржаних лица полицијски службеници поштују следеће принципе:

- полицијски службеници неће присуствовати лекарским прегледима задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед;
- полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу;
- у случајевима када лекар затражи да полицијски службеници присуствују лекарском прегледу задржаног лица, прегледу ће присуствовати полицијски службеници истог пола ког је и лице које се прегледа и биће присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица;
- полицијски службеници ће писмено констатовати да ли је полицијски службеник био присутан лекарском прегледу задржаног лица;
- у предмете сачињене поводом задржавања лица неће се прилагати медицинска документација за то лице и информације о здравственом стању задржаног лица ће бити доступне искључиво здравственим радницима ради остваривања законом утврђених надлежности и задржаном лицу;
- изузетно, информације о здравственом стању задржаног лица ће бити доступне полицијским службеницима само уколико је то од значаја за поступање према њему током задржавања и у мери неопходној за обављање њиховог посла: мишљење лекара о томе да ли је лице у здравственом стању које дозвољава да буде задржано и да ли му је током задржавања потребна посебна пажња или нега (нпр. терапија, посебна исхрана или слично);
- задржаним лицима ће се омогућити да задрже примерке извештаја о обављеним лекарским прегледима.

РАЗЛОЗИ

Служба здравствене заштите припрема и одржава прецизне, ажуриране и поверљиве појединачне медицинске досијее о свим затвореницима и свим затвореницима би на захтев требало да буде омогућен приступ њиховој документацији. Затвореник може да именује треће лице које ће приступити његовој медицинској документацији.¹⁰

Лекар или, по потреби, други квалификовани медицински стручњаци ће имати свакодневни приступ свим болесним затвореницима, свим затвореницима који се жале на физичке или

¹⁰ Нелсон Мендела правила, прав. 26. ст. 1.

психичке проблеме или повреде и сваког затвореника ка коме је њихова пажња посебно усмерена. Сви здравствени прегледи морају бити предузети у пуној поверљивости.¹¹

Што се тиче лекарског прегледа особа које се налазе у полицијском притвору, сваки такав преглед мора бити обављен изван слушног, а по могућности и видног, донета полицијских службеника. Надаље, резултати сваког прегледа, као и релевантни искази притвореника, те закључци лекара, морају бити званично забележени од стране лекара и учињени доступним притвореном лицу и његовом адвокату.¹²

Сви лекарски прегледи особа у полицијском притвору морају се обављати тако да припадници полиције не могу да чују и, осим уколико то лекар који врши преглед не затражи другачије у дотичном случају, изван видокруга тих полицајаца.¹³

СРТ придаје велики значај поштовању медицинске поверљивости у затворима и на другим местима лишења слободе. Сходно томе, на исти начин као и било који здравствени преглед притвореног лица, медицински скрининг описан у ставу 73. мора се обавити на месту где га немедицинско особље не може чути нити – осим ако дати здравствени радник у датом случају то изричито не затражи – видети.¹⁴

Сви лекарски прегледи треба да се темеље на начелу поверљивости и да се спроводе тако да полицијских кадар не може да чује – осим ако заинтересовани лекар изричито не захтева супротно у датом случају – и види преглед.¹⁵

Пацијент има право на поверљивост свих личних информација, које је саопштио надлежном здравственом раднику, односно здравственом сараднику, укључујући и оне које се односе на стање његовог здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре, као и право на заштиту своје приватности током спровођења дијагностичких испитивања и лечења у целини.¹⁶

Подаци о здравственом стању, односно подаци из медицинске документације, спадају у податке о личности и представљају нарочито осетљиве податке о личности пацијента, у складу са законом.¹⁷

Задржани је даље навео да је био везиван, да је полицијска службеница била "мало грубља", због чега му је приликом хапшења поцепан горњи део одеће и да нема никаквих повреда. Бранилац је био присутан приликом саслушања у полицијској станици и није га видео од тада. Посебно истиче да му није јасно шта ће сада са њиме бити и када ће изаћи из Завода.

¹¹ Нелсон Мендела правила, прав. 31.

¹² Стандарди Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, II Општи извештај СРТ/Inf (1992) 3, пар. 38. ст. 2.

¹³ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, XII Општи извештај СРТ/Inf (2002) 15, пар. 42. ст. 2.

¹⁴ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, XXIII Општи извештај СРТ/Inf (2013) 29, пар. 76

¹⁵ Извештај Влади Републике Србије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања СРТ/Inf (2015) 60, пар. 27. ст. 4.

¹⁶ Закон о правима пацијената ("Сл. гласник РС", бр. 45/13), члан 14. ст. 1.

¹⁷ Закон о правима пацијената, чл. 21. ст. 1.

Република Србија
Министарство унутрашњих послова
Дирекција полиције
Србија
Број: 24-499/11-РС-59/12
24. 04. 2017. године
Место: Србија

ПРАВА ЗАДРЖАНОГ ЛИЦА
(по члану 294. Законика о кривичном поступку)

Јавни тужилац може изузетно да вас задржи ради саслушања најдуже до 48 сати од часа хапшења, односно одзивања на позив.

Јавни тужилац, односно полиција по одобрењу јавног тужилаца, дужни су да вам доставе и урне решења у коме је наведено кривично дело за које вас терете, основу сумње, али не час хапшења или одзивања на позив и време почетка задржавања.

Против решења о задржавању ви и ваши бранилац имате право жалбе судући за прелиминарни поступак у року од четири сата од достављања решења, који о жалби одлучује у року од четири сата од примања жалбе. Жалба не задржава извршење решења.

Одмах након доношења решења о задржавању, ви морате имати браниоца кога ћете сами обезбедити у року од четири сата или ће вам браниоца обезбедити јавни тужилац по службеној дужности.

Одговарајуће службено лице: Стефан Ајвал дана 24. 04. 2017. године, у 22. сати у службеним просторијама 10 Београд саопштио ми је права задржаног лица до 48 сати и уручио примерак обрасца "права задржаног лица" који сам прочитао/ла - одбио/ла да прочита.

Права задржаног лица саопштена су ми на језику који разумем у присуству/без присуства тужаца за _____ језик.

(Потпис тужаца)

(задржано лице)

НАПОМЕНА
Уколико лице није прочитао или је саопштио да не може да прочита образак, овај се констатовао да је лице усмено саопштено о својим правима на матерњем језику или језику који разумем.

Колико лице одбије да потпише образац који је прочитао/ла, то ће бити забележено у овом обрасцу.

25 04 2017

Од документације код себе је држао решење о задржавању, позив да се јави у просторије Полицијске станице у Свилајнцу и писмено са називом "Права задржаног лица". Упркос називу, овим писменом задржана лица се не поучавају о њиховим правима, већ о процедури задржавања. Задржани је члановима тима НПМ навео да није добио информације о правима писменим путем. Увидом у наведено писмено је утврђено да је пракса да се задржаним лицима не уручују у писменом облику информације о њиховим правима, већ да им права усмено саопштавају полицијски службеници, који им потом дају на увид примерак обрасца са информацијама о правима како би их задржана лица прочитала, што би требало да се писмено констатује, рачунајући и околност да ли је задржано лице одбило на прочита. У конкретном писмену које је код

себе држало задржано лице које је затечено у Заводу ове информације су недостајале. Без обзира на то, НПМ сматра да није довољно да лице које се задржава прочита која права има, већ да би задржаним лицима требало уручивати образце са информацијама о њиховим правима и омогућити им да их држе код себе.

3.

УТВРЂЕНО

У Полицијској управи у Јагодини и полицијским станицама у њеном саставу задржаним лицима се не уручује образац писаног обавештења о њиховим правима.

РАЗЛОЗИ

Након пријема, сваком затворенику се морају одмах обезбедити написмено информације о његовим правима, укључујући и предвиђене методе тражења информација, приступ правним саветима, укључујући и програме правне помоћи, и процедуре подношења захтева и притужби; свим осталим питањима неопходним да би се омогућило затворенику да се прилагоди на живот у затвору.¹⁸

Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упозната са својим правима.¹⁹

О правима из ст. 1. и 2. ове тачке, доведено, лишено слободе или задржано лице се обавештава уручивањем писменог Обавештења о његовим правима на матерњем језику или језику који разуме, које лице својеручно потписује.²⁰

¹⁸ Нелсон Мендела правила, прав. 54. (б) и (д).

¹⁹ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, XII Општи извештај, пар. 44.

²⁰ Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима, чл 4. ст. 3.

ПРЕПОРУКА

Полицијска управа у Јагодини и полицијске станице у њеном саставу ће свим задржаним лицима уручивати писано обавештење о правима доведених и задржаних лица из члана 4. Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима.

Поред наведеног, ухапшеним и задржаним лицима на основу Законика о кривичном поступку Полицијска управа у Јагодини ће уручивати и писано обавештење о правима ухапшеног из члана 69. став 1. Законика о кривичном поступку.

Обавештења о правима ће се задржаним лицима уручивати као посебни обрасци израђени на језику који лице разуме и то у два примерка, од којих ће се један уложити у предмет са потписом задржаног лица као потврдом да је примио образац о правима или са констатацијом да је лице одбило да потпише пријем обрасца, а други примерак ће се задржаном лицу омогућити да држи код себе.

Решење је образложено и садржи податак о времену почетка задржавања, о времену када је осумњиченом саопштено да је задржан и поуку о праву на жалбу надлежном судији за претходни поступак. Из решења о задржавању се не види тачно време када је лицу уручено решење, с обзиром да је у решењу наведен дан, али не и час уручења решења.

4.**УТВРЂЕНО**

У решењу о задржавању осумњиченог које је донела Полицијска управа у Јагодини није наведен час када је осумњиченом уручено решење.

РАЗЛОЗИ

О задржавању, јавни тужилац или, по његовом одобрењу, полиција одмах, а најкасније у року од два часа од када је осумњиченом саопштено да је задржан, доноси и уручује решење. У решењу морају бити наведени дело за које се осумњичени терети, основи сумње, дан и час лишења слободе или одазивања позиву, као и време почетка задржавања.

Против решења о задржавању осумњичени и његов бранилац имају право жалбе у року од шест часова од достављања решења. О жалби одлучује судија за претходни поступак у року од четири часа од пријема жалбе. Жалба не задржава извршење решења.²¹

ПРЕПОРУКА

Полицијска управа у Јагодини и полицијске станице у њеном саставу ће у решењима о задржавању осумњичених наводити час када је осумњиченом уручено решење.

Из образложења решења произилази да су полицијски службеници Полицијске станице у Свилајнцу по пријави супруге задржаног да је вербално узнемирава (око 18:00 часова) дошли до њихове породичне куће, када су га, након што су утврдили да нема елемената кривичног дела за које се гони по службеној дужности, упозорили на околности нарушавања јавног реда и мира, па су отишли. Потом је задржани физички напао супругу (око 19:50 часова), због чега је, како се види из доступне документације, добио позив да се у својству осумњиченог јави у просторије Полицијске станице у

²¹ Законик о кривичном поступку, чл. 294. ст. 2. и 3.

Свилајнцу у 21:30 часова. С обзиром да је задржани члановима тима рекао да је ухапшен у својој кући и да је у решењу о задржавању наведено да се задржавање рачуна од 21:45 (без прецизирања да ли је тада ухапшен или се одазвао на позив), може се закључити да су полицијски службеници, након што је осумњичени око 19:50 часова физички напао супругу, поново дошли до њихове породичне куће и уручили му позив да се јави у Полицијску станицу и отишли, те да су га потом, у 21:45 часова, пошто се није одазвао позиву, принудно довели од куће у полицијску станицу.

Овакво поступање полицијских службеника, односно околност да су приликом друге интервенције, након физичког насиља према супрузи, осумњиченом уручили позив да се јави ради саслушања у Полицијску станицу, указује на могуће поступање које је супротно Општем протоколу о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима²² и могло је довести до тежих последица по жртву насиља. **Због наведеног, потребно је да ПУ Јагодина испита поступање полицијских службеника ПС Свилајнац у случају описане пријаве насиља у породици у вечерњим сатима 24. априла 2017. године и да о утврђеном обавести Заштитника грађана.**

²² Чл. 9.7. Општег протокола: Насиље над женама у породици и у партнерским односима се пријављује полицији и јавном тужилаштву, у складу са законом. Потребно је да учесници у систему заштите у сваком тренутку процењују ризик за жртву и прилагођавају своје поступке потреби да се жртви обезбеди максимална безбедност.